

II.A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **Útmenti keresztek Apátfalván**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása
  - agrár- és élelmiszergazdaság
  - ipari és műszaki megoldások
  - természeti környezet
  - egészség és életmód
  - kulturális örökség
  - turizmus
  - épített környezet
  - sport
3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Apátfalva község közigazgatási területe
4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik
  - települési
  - tájegységi
  - megyei
  - külföldi magyarság
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A XV. század végére Európában elterjedtek a kültéren (tehát nemcsak templomokban) felállított keresztek. Manapság egyre több településen, egyházközségben ismerik fel e keresztek szakrális művészeti (népművészeti) értékeit, így egyre több helyen újítják fel ezeket.

Az út menti keresztek többségét nem az egyház állította. A hívek összefogása, egy-egy módosabb gazda vagy földbirtokos család fedezte a költségeket. Az egyház az újonnan állított keresztek díszes ünnepség keretében felszentelte (benedikálta, azaz megáldotta).

Ezeket az útmenti keresztek főképpen települések határainál az utak mentén, országos jelentőségű utak, vagy mellékutak mentén, utak kereszteződéseinél, erdők, facsoportok szélénél állították fel.

A keresztek anyaga készülhetett teljesen kőből; a talpazat kőből, rajta a feszület díszes kovácsoltvasból vagy a kereszttel együtt a talpazat is vasból; készülhetett teljesen fából, rajta pléhből, bádogból kivágott festett korpusszal. Egyszerűségüknél fogva ezek voltak a leggyakoribbak, s ezeket nevezték a népi szóhasználatban *pléh Krisztusnak*. Ezeknél a bádogkereszteknél gyakran megjelent tartozék volt a csipkés szélű, "rojtokkal" díszített, a kereszt vízszintes szárait összekötő, félköríves bádogtető is. Ezek a pléhkrisztusok leginkább az Alföldön terjedtek el.

Az út menti keresztek, hogy jelentőségüket kiemeljék, ill. hogy megvédjék a közvetlen környezetét, gyakran kerítéssel vették körül. Ezek készülhettek falécből, pallókból, a módosabb állítató díszes kovácsoltvasból alakította ki. Az egykori Csanád vármegyei Apátfalva bel- és külterületén több olyan robusztus megjelenésű kereszt látható manapság is, amely magas, sárgára festett (helyi fogalomhasználat: meszelt) kő- vagy téglapítmény, rajta díszes kovácsoltvas feszülettel, a fő oldalán pedig egy külön mélyedésben egy festett képet, bibliai jelenetet, legtöbbször a Piétát (a Fájdalmas Anya ölében tartja a halott Jézust) helyeztek el.

A XVIII. századtól a napi gyakorlatban a tájékozódás volt az elsődleges szerepe.

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Ezek az építmények jelezték a földrajzi tájegységek, egy falu, tanya, szántóföld, legelő, földbirtok vagy dűlő kezdetét vagy végét. Támpontot adtak. Nem véletlenül nevezték ezek egy részét birtokkereszteknek.

Az ország azon vidékein, ahol a központi településen kívül elszórtan sok tanya állt (az Alföld ilyen volt), ezeken a tanyákon élőknek nem volt módjuk minden vasárnap a templomot felkeresni, sokszor a nagy távolság miatt, ill. közlekedési eszközök hiányában, így ezek a keresztek szolgáltak alkalmi istentiszteleti helyként is.

Átvitt értelemben azonban ma is őrzik a lelki eligazodást, az ember korlátainak fontosságát, a földön túli értékekre való odafigyelést. Ezek a keresztek manapság is legalább egy-egy rövid imádságra, vagy egy egyszerű keresztvetésre indíthatják az előttük elhaladót.

A keresztek állításának természetesen egyéb okai is lehettek. Őrizhetik pl. egy-egy sorscsapás emlékét. Ezek a keresztek lehetnek fogadalmi emlékek is, készülhettek hálaadásból, valamely elnyert isteni ajándékért (*fogadalmi keresztek*). De gyakran állítottak kereszteket egy-egy tragédia helyszínén emlékeztetőül, vagy hálából valamilyen bajból való megszabadulásért.

Ha a kereszt előtt elhaladtak, az asszonyok keresztet vetettek magukra. Fontos ájtatossági helyek voltak a keresztek.

Apátfalva község belterületén három fakereszt, három vaskereszt, a külterületen négy vaskereszt áll.

Fakeresztek.

1. Legrégibb a Templom utca és Kölcsey utca kereszteződésében álló fakereszt.

A Historia Domus szerint 1860. május 14 lett állítva a Templom utcai nyugati kereszt, a Langó család jóvoltából. Ezen a környéken már az 1783-ban készült I. katonai térkép is föltüntet egy útszéli keresztet. Ehhez a pap vezetésével még az 1930-as években is jártak májusi ájtatosságra. Vittek feszületet, lobogót és virágot. Útközben imádkoztak és énekeltek.

Ez a kereszt eredetileg nem itt állt, egy közeli helyről lett áttelepítve. Langó Ferenc és Langó Mátyás állította 1957-ben. Saját kezükkel faragták akácfából a fa részt, jól láthatók az elnagyázott baltanyomok. 2015-ben Langó Zsolt és a család ma élő tagjai körbenézték a keresztet, kisebb mozgatás hatására kidőlt. A Langó család 2016-ban új keresztet készített, 2016. március 19-én szentelték fel. Kerítése nincs.

2. A második fakereszt a Rákóczi utca elején áll, a Kereszt utcánál a kereszteződésben. Itt búzaszentelést tartottak. Ez a kereszt 1988-ban díszkerítést kapott. Elbontott temetői sírrácsból Varga József készítette, halványzöldre festette.

2012-ben a kereszt már nagyon rossz állapotban volt, ezért kivették, és másik fakereszt került a helyére. A kereszt körül ezüstsínű lett a kerítés, virágcsokrok díszítik. A kereszt előtt márványtábla áll. Felirata:

Szent Gellért-kereszt

„Vándor ki e kereszt előtt elhaladsz,

Köszönsd rajta függő Megváltódat!

Szíved és ajkad őszinte imája

Esdjen égi áldást rád és családnadra!”

Az egykori évszázados kereszt helyén
az erdélyi Székelyvarság buzgó plébánosának
és híveinek adományából újraállította

Apátfalva hívó népe az Úr 2012. esztendejében.
Álld meg, Uram, mindazokat, akik
e kereszt felállításában buzgólkodtak!

3. A harmadik fakereszt 2015. július 26-án lett állítva a falu fogadalmi ünnepén. A **Szent Anna kereszt** nevet viseli. A Szoborkertben található a vasúti átjáró mellett. A kereszt előtt váza, benne virágok vannak, kerítése nincs. 2019-ben már van.

Tégla alapra helyezett vaskeresztek:

Minden kereszt a 6. kivételével nyolcszögletű alapra épült

1. A **templom előtti kereszt** (Templom téri kereszt) 1844 szeptember 29-én szentelték fel.

1962. június 21-én veszélyes helyzetből mentette meg a híveket. Egy részeg kocsis megvadult lovaival az úrnapi körmenet résztvevői felé vágatott, de csodával határos módon sebesülés nem történt, a kocsi a keresztnek ütközött, azt ledöntötte. A korpusz sértetlen maradt, de a keresztet negyven helyen kellett meghegeszteni.

Nemes Bélának az apja volt a kocsis, a Hunyadi utca felől jött. Farkas Józsa József (1934) 2020. 08. 04.

2. A község **keleti határánál, a Széchenyi utca legelején, közvetlenül Magyarcsanádnál lévő kereszt** 2015-ben szépen felújított gondozott, ápolt. Ezen a környéken a II. József kori katonai fölvétel jelöl egy keresztet. Amikor még gyalog jártak a radnai búcsúba, itt mindig megálltak imádkozni.

3. A település nyugati szélén, a makói országút kezdeténél lévő **Antal-keresztet** Antal Márton állította az 1863. évi nagy aszály után. A kereszt körül eredetileg kerítés volt, ami védte a legelésző állatoktól, és figyelmeztette az arra járókat a hely szent voltáról. A keresztet körülvevő kerítést 2004-ben lebontották. 120 cm magas és 2mx2m alapterületű volt. A kereszt és a korpusz öntöttvasból készült. Mai élő családtagok: Beke Mihály. Az 1928-ban született Mátó Mihályné az Antal-kereszthez fűződő emléket így idézte föl: „Amikor első osztályos voltam, mint szívgárdista mentünk oda Szent Márk napján (április 25.) búzaszentelésre. Reggel indultunk a pap vezetésével. A keresztet fiú vitte, a három-három kis lobogót és a két nagy lobogót lányok. Útközben imádkoztunk, énekeltünk. Előre vágta le a búzát, azt a pap megszentelte.

4. Mély vallási buzgalom hozta létre a királyhegyesi és csanádpalotai út találkozásánál a **Langó-keresztet**. Langó Mihály és felesége, Balog Anna Isten dicsőségére 1866-ban állította. Szűcs János plébános szerint Langó Mátyás jóra való, buzgó katolikus, aki fél éjszakákat is elimádkozik a tanyája sarkán lévő kereszt előtt, sőt a tanyai nép a Langó-kereszt előtt végez ájtatosságokat, különösen pénteken és vasárnap is, mikor az utak állapota miatt vagy más okból misére nem mehet.

5. A makói országút mentén, a Csorgón túl, a kettős kanyarban áll a **Kiss Lajos-féle kereszt**, másképp **Csikota kereszt**. Kiss Lajosnak volt ott a tanyája, azon a részen, de arrébb. A Csikotáknak volt ott földjük. Ők építették ezt a körösztot. Csikota József üköregapja, Nagyanyám Csikota Rozál. Józsi virágozza, meszeli, tisztántartja. –Langó Zsolt (2019. 10)

Régen a Csikota család földje volt ott azon a területen valamikor. Őseink építették ezt a keresztet, az 1800-as évek végén, vagy az 1900-as évek elején. A föld többször cserélt gazdát, de a kereszt

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

mindig a Csikota család tulajdona volt és ma is az. A nagyapám Csikota Antal gondozta sokáig majd hagyta ránk. Apukám Csikota József , majd jómagam Csikota József és három fiam Csikota Gergely, Csikota Levente és Csikota Péter közül a legidősebb fiamra hagyta, dédunokájára Csikota Gergelyre. Ő most a kereszt tulajdonosa. A Magyar Rádió Szimfonikus zenekarának szóló első trombitása. Rendszeresen gondozzuk a keresztet, tatarozzuk, virágot viszünk rá és a nyáron a fiam esküvőjére nagyon szép virágkoszorút készítettünk rá, ami még most is látható. Vallásos életünk, hitünk és az őseink iránt érzett tiszteletünkől fakadóan gondozzuk ezt a nagyon szép keresztet , melyet családunk további örökösei visznek tovább majd, megbecsülve ezt a felértékelhetetlen erkölcsi értékű kincset. Dr. Csikota József karnagy, igazgató (2019. 10.)

6. Továbbhaladva, a makói műút mellett a „sárga ház körül” van az egykori Macsán-tanyánál a **Macsán- vagy határkereszt**, Apátfalva és Makó határán. Négyszögletű téglalapra épült. *Én Macsán Lászlót ismertem. Farkas Józsa József 2020. 08.*

7. Nóvé köröszt Apátfalva Királyhegyes felőli részén, a nagyút közelében áll az egyik földút mellett. A család hivatalos neve Kardos, ragadványnevük a Nóvé, ezt a keresztet Kardos Noé község egykori bírása emelte. A család mostani férfi nemzedéke az Imre keresztnevet viseli. Annak idején a földjük és a tanyájuk is ott volt. Arra építettek egy keresztet. Amikor mentek a tanyai búcsúra, ott megálltak egy imára és énekeltek egyet.

Mindent ma is gondozzák.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

A népi vallásosság megjelenési formája a keresztállítás utak mentén. Az apátfalvi nép buzgó vallásosságát hirdeti a 10 felállított kereszt. A népi építészet és vallásosság szép emlékei.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

Tóth Ferenc: Apátfalva Száz magyar falu könyvesháza

Bajnai Beke István: Útmenti kereszték Battonyán (Bajnai István Apátfalva plébánosa 1987/88-ban)

Beke Margit: Az Antal-kereszt Apátfalván Marosvidék 2012. augusztus

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: Nincs

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Templom utca Kölcsey utca kereszteződésében levő kereszt 2016. 05.

Kereszt utcai kereszt

Kereszt utcai kereszt

Szent Anna kereszt 2019

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Templom előtti kereszt

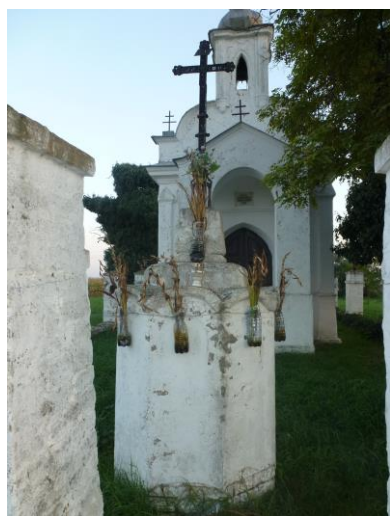

Széchenyi utca elején levő kereszt

Antal kereszt

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Langó-kápolna előtti kereszt

Kiss Lajos féle kereszt vagy Csikota kereszt, 3. kép 2019

Macsán kereszt

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

Kardos Noé féle kereszt

A 2. kép a Langó kápolna előtti kereszt 2019.

A fotók 2015-ben készültek. A Kölcsey utcai keresztről 2016. 05. készült a kép.